

Т. Іваненко

*ОРИГІНАЛЬНІСТЬ БЕЗ МЕЖ:
п р и р о д а
а к ц и д е н т н о г о
ш р и ф т у*

УДК 766:655.532:7.05
ББК 85.15
І 18

Рекомендовано вченою радою Харківської державної академії дизайну і мистецтв (протокол № 18 від 05.07.11 року).

Рецензенти: *Шкода В.В.*, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри соціології Мелітопольського державного педагогічного університету;
Алфьорова З. І., доктор мистецтвознавства, голова Харківського відділення Національної спілки кінематографістів України, декан факультету кіно-, телемистецтва Харківської державної академії культури

Дизайн: *Дубицька О. О.*

Іваненко Т. О. Оригінальність без меж: природа акцидентного шрифту: Монографія.
– Х.: ХДАДМ, 2011 – 184 с.

ISBN 978-617-669-029-0

У роботі піднято питання специфіки взаємодії конструктивного й декоративного, структурно-морфологічного, символічно- архетипового начал в акцидентному шрифті. Ключові концепти роботи – знак і символ у проектній культурі, семіотика дизайну, мова візуальної комунікації. Розглянуто генезис, структуру й семантику акцидентного шрифту, представлено його типологію, а також розкрито механізм формування цього унікального виду графічного мистецтва.

Рекомендується мистецтвознавцям, фахівцям з графічного дизайну, студентам художніх закладів та усім небайдужим.

ISBN 978-617-669-029-0

© Іваненко Т. О., 2011

Т. Іваненко

**ОРИГІНАЛЬНІСТЬ БЕЗ МЕЖ:
п р и р о д а
акцидентного
ш р и ф т у**

Вступ

Сучасне суспільство – суспільство інформаційне. З розвитком ринку аудіовізуальних технологій візуальних продуктів з'являються нові прийоми передавання певної інформації засобами масової комунікації. Однак головним носієм інформації був і залишається шрифт як графічна форма певної системи писемності.

Культуру неможливо уявити без шрифту. Основна функція шрифту – передача інформації. Однак сприйняття однієї й тієї ж інформації може бути по-різному. З появою численних різноманітних засобів його використання більше уваги в шрифтовому мистецтві стало приділятися художнім особливостям його форм. В наш час всі сфери культури – мистецтво, науку, політику тощо пронизує ідея відносності. Вона виникла внаслідок удосконалювання комунікації й перетворення миру в одне «глобальне село». Універсалізм (застосування загальних принципів до конкретних обставин) визнаний непродуктивним й зроблений акцент на унікальності й безпрецедентності кожної ситуації. Тобто головним правилом виявилось наступне: усе визначається миттєвими, індивідуальними, інтуїтивними й залежними від кожної ситуації рішеннями. Ситуацію диктують час, місце, відносність. Ситуація сама по собі одноактна, можна сказати – неповторна. Окремим випадком ситуативної графіки є *акцидентний шрифт* – він поєднує в собі символічність й образність, його форма сприймається багато в чому на асоціативному рівні. Акцидентний шрифт розглядається як цілісний організм, який обумовлений графемою буквених знаків, у котрому сполучається в цілому форма букви і її внутрішній зміст.

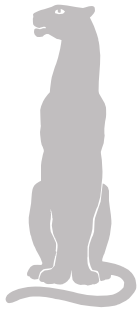
Функціональну значимість акцидентного шрифту важко переоцінити. Основною сферою його застосування є реклама і мультимедіа. Інформація усе більше створюється в штучній, віртуальній реальності. Комунікативні мережі представляють образотворчі знаки наочніше, реальніше. Сам зміст іде на другий план, у просторі інформаційного поля починає «керувати» образ. Звідси особливу значимість отримує акцидентний шрифт завдяки своїм художньо-образним особливостям. Сучасні вимоги до графічних засобів комунікації пов'язані з необхідністю введення до їх структури оригінальних, багатозначних елементів, одним з яких може бути акцидентний шрифт.

Акцидентний шрифт мінливий, пластичний, ситуативний, він легко адаптується до змін, реагує на конкретного замовника. У рекламній і мультимедійній сферах, де час диктує все, акцидентний шрифт стає затребуваним – це нестандартні рішення, ігрові моменти в шрифті, а також використання *знакових девіацій* – графічних порушень у слові. Акцидентний шрифт має такі характерні особливості, які властиві іншим формам мистецтва. Його головною особливістю є привабливість, здатність привернути увагу. Цей шрифт вирізняється оригінальністю малюнка, віртуозністю виконання, що виражає його ідею й характер. Він є результатом творчого процесу, що містить тематичні варіації, естетичну рефлексію, відображає художній смак автора.

Незвичайність форми цього виду шрифту приваблює, захоплює глядача. Це можна порівняти з ефектом впливу твору мистецтва.

У зв'язку з актуалізацією використання традицій та інновацій у сучасному мистецтві й дизайні такий вид шрифту, як акцидентний, та об'єкти графічного дизайну, через які його формотворчі особливості проявляються найбільш повно, можуть стати одним із засобів вирішення також проблеми пошуку засобів формування «національної моделі» графічного дизайну.

Матеріали монографії відкривають перспективи подальшого наукового дослідження: пошук нових тенденцій формоутворення акцидентного шрифту, використання його в засобах візуальної комунікації, а також визначення ролі акцидентного шрифту в українській «національній моделі» графічного дизайну.

Шрифт у науковій думці

Шрифт – найважливіший елемент дизайну, що формує культуру, тому мистецтвознавці приділяють йому особливу увагу, присвячуючи фундаментальні теоретичні дослідження. Тематикою шрифту займалися такі відомі мистецтвознавці, вчені і художники-графіки, як *В.Тоотс* [129], *А. Капр* [54, 55], *М. Большаков* [14, 15], *Г. Барішніков* [155], *В. Ляхов* [78], *В. Малов* [80], *Л. Проненко* [100], *Е. Рудер* [105], *С. Телінгатер* [128], *В. Фаворський* [132, 133], *Ю. Фрідман* [137], *М. Жуков* [36], *А. Шицгал* [151], *М. Спиров* [123, 124], *С. Смирнов* [119], *М. Ковриженко* [61], *М. Таранов* [127], *С. Серов* [110–115], *В. Лесняк* [72–74], *О. Дербилова* [33]. Ці автори розглядають деякі аспекти і акцидентного шрифту, завдяки яким маємо змогу сформулювати уявлення про акцидентції і запропонувати типологію цього виду шрифту, яка дозволить дослідити його художньо-образні особливості.

Одним з найвідоміших майстрів шрифту є видатний німецький дизайнер-графік *А. Капр*. У своїй роботі «Естетика мистецтва шрифту» [55] він розглядає характер художнього впливу шрифту як засобу комунікації, сутність прекрасного, експресивність алфавіту. Основним призначенням шрифту є не стільки досягнення художнього ефекту, скільки запис і передача повідомлення. Але все ж таки шрифт завжди містив елементи естетичного впливу. Особливо це стосується акцидентного шрифту. Естетичний вплив від шрифту залежить від великої кількості чинників: від виконання знаків, їх форми, розміру, від відношення знаків до напису загалом і, безумовно, від зв'язку між написом і самим шрифтом. Тут вже досягається художній ефект. Призначення шрифту як засобу комунікації стає другорядним, і це також необхідно. *А. Капр* показав, зокрема, що шрифт не лише «читають», тобто безпосередньо засвоюють у свідомості слова тексту, його ще й сприймають з естетичної точки зору, хоча читач цього не усвідомлює. До того ж виникають різні асоціації, основу яких складають особливості шрифту. Шрифт може здаватися «енергійним» або «ніжним», «діловим» або «особистим» [55, с. 55]. Він вирізняється трьома своїми якістьми: красою, легкістю у процесі читання і виразністю, кожна з яких, безумовно, є важливою для шрифту, і естетично оцінювати шрифт «потрібно» саме з позиції цих трьох аспектів [55, с. 9].

А. Капр розглядає особливості акцидентного шрифту на прикладі латинського алфавіту, прописні літери якого асоціюються з фігурою людини чи тварини. Дослідник наводить також приклад з літератури, а саме «Оду друкарні» відомого чилійського автора *П. Неруди* [91], в якій поет порівнює літеру *У* з кубком, *Е* – зі сходами, *С* – з рухом талії витонченої дівчини. *Z* нагадує зигзаг блискавки, *T* – вежу, *I* схожа на людину, що стоїть собі самотньо, *X* – на людину з широко розставленими ногами і піднятими вгору руками, *R* в деяких шрифтах нагадує людину, що стоїть з відставленою убік ногою. Верх і низ вертикальних ліній прийнято називати «головкою» і «ніжкою». *P* вигинає «груди» вперед, *D* – нижню частину, *V* називають «черевом» або «черевцем».

ВСТУП	2
РОЗДІЛ 1. ШРИФТ У НАУКОВІЙ ДУМЦІ	5
РОЗДІЛ 2. ГЕНЕЗИС АКЦИДЕНТНОГО ШРИФТУ	
2.1. Піктограма та ініціал як прообрази акцидентного шрифту	17
2.2. Типологія шрифту. Визначення акциденції	33
РОЗДІЛ 3. ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНІ ОСОБЛИВОСТІ АКЦИДЕНТНОГО ШРИФТУ	
3.1. Символіка графічного знаку	39
3.2. Образність акцидентного шрифту	47
3.2.1. Конотація та її вираження в акцидентному шрифті	51
3.2.2. Стилізація в акцидентному шрифті	54
3.3. Емоційна дія акцидентного шрифту	65
РОЗДІЛ 4. ФОРМОУТВОРЕННЯ АКЦИДЕНТНОГО ШРИФТУ	
4.1. Аналіз особливостей формоутворення акцидентного шрифту	79
4.2. Сучасні тенденції формоутворення акцидентного шрифту	99
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	116
Додаток А - Термінологічний словник	124
Додаток Б - Ілюстрації	133